

Dojenje i koronavirus (Covid-19)

(PREGLEDNI RAD)

Barbara Finderle, bacc. obs. IBCLC

Hrvatska komora primalja

SADRŽAJ

1 SAŽETAK	3
2 UVOD	3
3 RASPRAVA	4
4 ZAKLJUČAK	6
LITERATURA.....	7

1 SAŽETAK

U ovom se radu tematski obrađuje pandemija Covid-19 koja je zadesila svijet krajem 2019. godine i njezin utjecaj na dojenje. Autorica na temelju dostupne literature iznosi podatke kako se virus prenosi, koji su najčešći simptomi zaraze te koji je postotak smrtnosti od koronavirusa, te kako on utječe na dojenje, koje su mjere opreza i što sugerirati majkama. Naglašava se važnost praćenja dostupnih smjernica te edukacije zdravstvenih djelatnika, kao i trudnica i majki, odnosno cijele obitelji.

Ključne riječi: Covid-19, dojenje, prienos zaraze, najčešći simptomi, novorođenčad

2 UVOD

Krajem 2019. godine se u kineskom gradu Wuhanu, pojavila nova zaraza s koronavirusom SARS-CoV-2 nazvana Covid-19 koja se rapidno proširila po cijelom svijetu zbog čega je proglašena pandemija. Koronavirusi uzrokuju bolesti kod ljudi, ali i kod životinja. Simptomi su slični onima gripe ili prehlade, a kao najriskanija skupina smatraju se kronično oboljele osobe. Trudnice i puerpere ne smatraju se više ugroženim od ostale populacije, a prije, tijekom i nakon porođaja te za vrijeme dojenja potrebno je provoditi strogo kontrolirane mjere opreza. Obzirom na to da se virus jako brzo širi te se statistički pokazatelji konstantno i ubrzano mijenjaju, potrebno je neprestano pratiti aktualne informacije Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Ministarstva zdravstva.

3 RASPRAVA

Covid-19 (prema engl. *coronavirus disease 2019*) je akutna respiratorna bolest koju uzrokuje novi koronavirus nazvan SARS-CoV-2 (prema engl. *severe acute respiratory syndrome coronavirus 2*).

Trenutno nema cjepiva niti specifičnog lijeka. Liječenje je suportivno.

Zaraza koronavirusom prenosi se kapljično odnosno kihanjem, kašljanjem i govorom gdje dolazi do kontakta virusa sa sluznicom osoba te se zato preporuča udaljenost od najmanje dva metra od zaražene osobe, a zbog mjera sigurnosti potrebno je držati distancu od svih u okolini. Koronavirus se može prenijeti i preko zaraženih površina. Ovaj virus otkriven je i u krvi i stolici.

Najčešći simptomi zaraze koronavirusom su: povišena temperatura, otežano disanje, kašalj, umor, razdražljivost te vidljive promjene u plućima. Simptomi koji se rjeđe javljaju su glavobolja, upala grla, mučnina, proljev i sekret iz nosa. Akutni respiratorni distres sindrom (ARDS) javlja se kod 20% zaraženih dok je kod 12,3% slučajeva potrebna mehanička ventilacija. Iz statističkih podataka Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo možemo vidjeti da je tijekom same bolesti u većini slučajeva blag, ali se kod određenog broja bolesnika javlja i teži oblik bolesti. Naime 81% slučajeva zaraze koronavirusom razvije samo blage simptome bolesti, teže simptome 14% zaraženih, dok je 5% zaraženih razvilo ozbiljnu bolest sa šokom, multiorganskim i respiratornim zastojima. Trenutni podaci pokazuju da je smrtnost od koronavirusa 2,3% te je ona veća kod starijih i bolesnih pacijenata. Kod djece zaraza je rijetka, a ako i dođe do zaraze, mali pacijenti bolest lakše podnose. Istraživanja navode da čak u 50% slučajeva zaraze koronavirusom kod djece može proći bez ikakvih simptoma.

Nije poznato koliko dugo SARS-CoV-2 preživljava na površinama (1, 2). Nije poznato događa li se vertikalni prijenos SARS-CoV-2 s majke na plod. Među prvih 19 u literaturi opisanih slučajeva trudnica i novorođenčadi čije su majke imale kliničke simptome Covid-19, virus nije otkriven u plodovoj vodi ili krvi pupkovine. Stoga trenutno nema dokaza koji bi podržavali vertikalni prijenos virusa SARS-COV-2 (3, 4, 5).

Covid-19, novorođenčad i dojenje

Sva novorođena djeca majki koje su pozitivne na Covid-19 testiraju se na SARS-CoV-2 u prva 24 sata nakon porođaja uzimanjem brisa nazofarinksa. Ako je bris negativan, on se ponavlja nakon sedam dana. Nakon otpusta novorođenčeta iz rodilišta, potrebna

je daljnja kontrola. Rodilja prije samog otpusta mora odabrati pedijatra koji će obavljati kontrole nad novorođenčetom (11).

Ako je test pozitivan, a novorođenče ne pokazuje nikakve simptome, potrebno ga je izolirati uz promatranje. U slučaju znakova otežanog disanja, predviđa se premještaj novorođenčeta u klinički odjel za intenzivnu terapiju djece. Ako su vidljivi znakovi potpuno razvijene respiratorne infekcije (povišena temperatura, kašalj, iskašljaj, upala pluća) individualno se odlučuje o razdvajanju majke i djeteta (11).

Prema dosadašnjim saznanjima nije dokazan prijenos virusa dojenjem. Dojenje se svakako preporuča jer su dobrobiti dojenja veće od rizika prijenosa infekcije (7). Prijenos infekcije zbog bliskog kontakta kod dojenja je moguć pa je potrebno educirati rodilju. Ako majka doji, treba se pridržavati sljedećih zaštitnih mjera: pranje ruku prije diranja djeteta, kao i pranje dojke/izdajalice ili bočice; nošenje maske tijekom dojenja; u slučaju izdavanja mlijeka majka mora imati svoju izdajalicu. Nakon svake upotrebe potrebno se dosljedno pridržavati mjera čišćenja izdajalice. Druga zdrava osoba može hraniti dijete izdojenim mlijekom (7, 8, 9).

Odluku o započinjanju i nastavljanju dojenja, odnosno odluku o hranjenju izdojenim majčinim mlijekom, majka treba donijeti nakon razgovora s članovima obitelji i zdravstvenim djelatnicima. Majci treba potanko objasniti trenutno poznate činjenice o načinu prijenosa zaraze kako bi razumjela potencijalni rizik za dijete. Majka s potvrđenim Covidom-19 ili sa simptomima koji zahtijevaju nadzor, a koja je, s obzirom na kliničke simptome, u stanju dojiti i koja je donijela odluku o dojenju treba poduzeti sve moguće mjere opreza kako bi se izbjeglo širenje virusa na novorođenče. U slučaju da se majka i dijete moraju privremeno odvojiti, majci koja namjerava dojiti treba pomoći u održavanju stvaranja mlijeka putem izdavanja (primjenom ručnog izdavanja ili uporabom pumpice). Pri izdavanju treba se pridržavati higijenskih uputa, općih mjera zaštite te higijenskih uputa o čišćenju izdajalice (8, 9). Privremeno razdvajanje majke i djeteta zbog medicinske indikacije kad postoji sumnja na zarazu, odnosno dokazana bolest Covid-19, te postupanje zdravstvenog osoblja s tim u vezi odvijat će se u skladu s naputcima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo „Postupanje zdravstvenih djelatnika u slučaju postavljanja sumnje na novi koronavirus (2019-nCoV)“ i nadležne ustanove koja skrbi o majkama i djeci (10). Privremeno razdvajanje majke i djeteta, odnosno boravak izvan *rooming-ina* smatra se medicinskom indikacijom.

One majke koje se zaraze vrlo kratko prije poroda i tada počnu s dojenjem, kao i one koje se zaraze tijekom razdoblja dojenja proizvodit će specifičan sekretorni imunoglobulin A i mnoge druge ključne imunološke faktore koji će pomoći djetetu da bolje i učinkovitije reagira na izlaganje virusima i na samu infekciju, pa tako i kod izlaganja koronavirusu. Ako majka koja doji dobije infekciju uzrokovanu koronavirusom, važno je ne ometati i ne prekidati dojenje. Dijete je u tom trenutku već bilo izloženo virusu preko majke i/ili nekog od članova obitelji, te će mu najviše koristiti da nastavi kontinuirano i neometano dojiti uz sve mjere opreza (12).

Prekid i/ili ometanje dojenja može dovesti do sljedećih stanja:

- značajne emocionalne traume za dojeno dijete,
- pada u proizvodnji mlijeka,
- kasnijeg odbijanja dojke zbog konfuzije koju uzrokuje uvođenje bočice,
- pada u proizvodnji zaštitnih imunskih faktora uzrokovanog manjkom dojenja, odnosno proizvodnje mlijeka nedostatnim izdajanjem koje ne odgovara potrebama djeteta,
- zastoja mlijeka ili mastitisa kod majke, povezanog s naglim prestankom dojenja,
- povećanog rizika od obolijevanja djeteta uzrokovanog manjkom imunskih zaštitnih tijela koje nije primilo preko majčinoga mlijeka (12).

4 ZAKLJUČAK

Prema istraživanjima, Covid-19 čiji simptomi su kašalj, respiratorni problemi, povišena temperatura, povraćanje i glavobolja i dr. kod velikog broja zaražene populacije, posebice kod djece, trudnica i peurpera, ne izaziva nikakve simptome te je stoga potrebno držati sigurnu udaljenost od drugih osoba. Provedena su i mnoga istraživanja o Covidu-19 i trudnoći, porođaju i dojenju. Dokazi o prijenosu virusa na plod sa zaražene majke nakon ispitivanja nisu zabilježeni isto kao i mogućnost prijevremenog porođaja. Trudnice i majke se trebaju educirati o svim dobrobitima i lošim stranama dojenja za vrijeme infekcije koronavirusom, te majka mora donijeti odluku o dojenju na temelju dobivenih informacija. Dojenje se i dalje svakako preporuča jer dobrobiti

nadvladavaju rizik od prijenosa infekcije. Ako se majka odlučila dojiti novorođenče, majka, stručno osoblje i obitelj se moraju pridržavati strogo preporučenih mjera.

LITERATURA

1. World Health Organization. Q&A on coronaviruses (COVID-19). Dostupno na: <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses> (pristupljeno: 3. 6. 2020.)
2. HZJZ. Pitanja i odgovori o bolesti uzrokovanom novim koronavirusom COVID-19. Dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-zarazne-bolesti/pitanja-i-odgovori-o-novom-koronavirusu2019-ncov/> (pristupljeno: 3. 6. 2020.)
3. Chen, H., Guo, J., Wang, C., Luo, F., Yu, X., Zhang, W., et al., Clinical characteristics and intrauterine vertical transmission potential of COVID-19 infection in nine pregnant women: a retrospective review of medical records. Lancet. 2020; 0(0). Published online February 12, 2020. Dostupno na: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30360-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30360-3) (pristupljeno: 3. 6. 2020.)
4. Zhu, H., Wang, L., Fang, C., Peng, S., Zhang, L., Chang, G., et al., Clinical analysis of 10 neonates born to mothers with 2019-nCoV pneumonia. Transl Pediatr. 2020;9(1):51-60. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.21037/tp.2020.02.06> (pristupljeno: 3. 6. 2020.)
5. Qiao, J., Comment What are the risks of COVID-19 infection in pregnant women? Lancet 2020. Dostupno na: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30365-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30365-2) (pristupljeno: 3. 6. 2020.)
6. Robertson, C. A., Lowther, S. A., Birch, T., Tan, C., Sorhage, F., Stockman, L., et al., SARS and Pregnancy: A Case Report. Emerg Infect Dis. 2004; 10(2), 345-348. 2004; 10(2):345-doi:10.3201/eid1002.030736.
7. UNICEF. Coronavirus disease (COVID-19): What parents should know. Dostupno na: <https://www.unicef.org/stories/novel-coronavirus-outbreak-what-parents-should-know> (pristupljeno: 3. 6. 2020.)

8. CDC. Interim Considerations for Infection Prevention and Control of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) in Inpatient Obstetric Healthcare Settings. Dostupno na: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/hcp/inpatient-obstetric-healthcare-guidance.html> (pristupljeno: 3. 6. 2020.)

9. CDC. Interim Guidance on Breastfeeding for a Mother Confirmed or Under Investigation For COVID-19 Dostupno na: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/specific-groups/pregnancy-guidancebreastfeeding.html> (pristupljeno: 3. 6. 2020.)

10. <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-zarazne-bolesti/postupanje-zdravstvenih-djelatnika-uslucaju-postavljanja-sumnje-na-novi-koronavirus-2019-ncov/> (pristupljeno: 3. 6. 2020.)

11. https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/COVID-19-i-dojenje_HR-2.pdf (pristupljeno: 3. 6. 2020.)

12. <https://www.lli.org/coronavirus/> (pristupljeno: 3. 6. 2020.)